

Kontrollkäik Lõuna Politseiprefektuuri Võru ja Valga politseijaoskonna arestimajja.

(1) 15.10.2009 viisid õiguskantsleri nõunikud läbi etteteatamata kontrollkäigud Lõuna Politseiprefektuuri Võru ja Valga politseijaoskonna arestimajja (edaspidi vastavalt Võru arestimaja ja Valga arestimaja).

Võru ja Valga arestimajad on Lõuna Politseiprefektuuri struktuuriüksused, mis koos Tartu arestimajaga teenindavad kogu Lõuna Politseiprefektuuri teeninduspiirkonda¹.

Nii Võru kui ka Valga arestimajas viibivad kriminaalmenetluses vahistatud isikud (sh süüdimõistetud isikud, kelle suhtes käib uus kriminaalmenetlus), arestialused, kriminaalmenetluses kahtlustatavana kinnipeetud isikud, väärteomenetluse raames kinnipeetud isikud ning kainestatavad isikud. Kinnipidamiskohti, ilma kainestamiseks mõeldud kohtadeta on Võru arestimajas 23 ja Valga arestimajas 21. Mõlema arestimaja täituvus on 2009. a olnud keskmiselt 70 protsendi ringis.

Mõlemad arestimajad on kinnipidamistingimuste ja ametnike tööruumide osas võrdlemisi amortiseerunud. Samas on nappidest eelarvelistest vahenditest hoolimata teostatud erineva mahuga parandustöid. Näiteks on Võru arestimajas renoveeritud üks kamber spetsiaalselt alaealistele kinnipeetutele, Valga arestimajas on puhastatud ja värvitud kambrite seinu. Mõlemas hoones on kahte liiki kambreid: kinnipidamiskambrid ning ilma sisustuseta kainestamiskambrid. Hoonetes on lisaks eelnevalt mainitud kambritele arestimaja ametnike tööruumid, lühiajaliste kokkusaamiste ruumid / menetlustoimingute ruumid, toidujagamiseks mõeldud köök ning kinnipeetute pesemisruum. Mitte kummaski arestimajas ei ole kinnipeetutele jalutushoovi.

Arestimajade personal koosneb politseiametnikest ja politseiteenistuses mitteolevatest töötajatest (spetsialistid). Arestimajades puuduvad tervishoiutöötajad ning seetõttu ei teostata ka kinnipeetutele arestimajja saabumisel esmast tervisekontrolli.

Varasemalt on õiguskantsler kontrollinud kõnealuseid arestimaju 22.08.2007.

(2) Kontrollkäikudel kontrollis õiguskantsler, täites ühtlasi piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikut alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokollis artiklis 3 sätestatud riigi ennetusametuse funktsiooni, kuidas on tagatud inimeste põhiõigused ja -vabadused.

(3) Kontrollkäikude raames intervjuusid kinnipeetutega läbi ei viidud. Küll aga kontrolliti mõlemas arestimajas erinevaid kambreid ja vesteldi põgusalt nendes viibinud kinnipeetutega. Kontrollkäikude raames külastati mõlemas arestimajas lisaks kambritele politseijaoskonna korrapidaja ruumi, toidujagamiseks mõeldud ruumi, pesemisruumi, lühiajaliste kokkusaamiste ruume/ menetlustoimingute teostamise ruume ja ametnike tööruume.

Samuti kontrolliti mõlemas arestimajas kõikide kontrollkäigu ajal arestimajades viibinud kinnipeetute isiklike toimikuid. Pisteliselt kontrolliti arestimaja töö arvestuse raamatut ning kainestamisele paigutatud isikute kohta vormistatud protokolle. Vesteldi arestimajade ülema ning teiste ametnikega.

---

¹ Lõuna Politseiprefektuuri põhimääruse § 4 lg 2 sätestab, et Lõuna Politseiprefektuuri tööpiirkond on Jõgeva, Põlva, Tartu, Valga, Viljandi ja Võru maakond.

(4.1) Kinnipeetule õiguste tutvustamine

Kinnipeetute isiklike toimikute kontrollimisel Võru arestimajas selgus, et viie kinnipeetu toimikus ei ole talle õiguste ja kohustuste tutvustamise kohta allkirjaga dokument.

Lisaks selgus kontrollimisel, et Võru arestimajas on õigusakte sisaldavates kaustades, mis antakse arestimajja saabumisel tutvumiseks kinnipeetutele, vananenud versioonid asjakohastest õigusaktidest. Näiteks ühes kaustas oli vangistusseaduse 2003. aasta (eesti ja venekeelne) ning teises 2002. aasta (eesti keeles) versioon.

Valga arestimajas kontrollitud toimikutes oli kõigis olemas märke selle kohta, et isikule on arestimajas tema õigusi ja kohustusi tutvustatud. Samas kinnitasid Valga arestimaja ametnikud, et kinnipeetule ei anta tutvumiseks õigusakte, vaid kahepoolne leht, mis koondab õigused ja kohustused.

Põhiseaduse (PS) § 3 lg 1 ls 1 järgi teostatakse riigivõimu üksnes põhiseaduse ja sellega kooskõlas olevate seaduste alusel. PS § 3 lg 2 ls 1 järgi avaldatakse seadused ettenähtud korras. Täitmiseks kohustuslikud saavad olla üksnes avaldatud seadused. Kõnealuses normis kasutatud mõistet "seadus" tuleb tõlgendada materiaalselt, s.t see hõlmab formaalsete seaduste kõrval ka teisi õigusakte, mis sisaldavad üldise iseloomuga käitumisjuhiseid. Üldise iseloomuga käitumisjuhised on vangistusõiguses lisaks vangistusseadusele ka arestimaju puudutav siseministri 08.01.2008 määrus nr 3 "Arestimaja sisekorraeeskiri" (ASkE), kuna materiaalselt sisaldab sisekorraeeskiri käitumisreegleid, mille tundmine on arestimajas kinni peetud isikule vajalik õiguskuulekaks käitumiseks.

Õigusnormide avaldamise nõue tuleneb õigusriigi printsiibist. Isikutelt ei saa nõuda normide täitmist, mille eksisteerimise kohta neil puudub informatsioon ja võimalus nendega tutvumiseks ning selle abil oma käitumise kujundamiseks, samuti on õigusnormide tundmine igäühele vajalik oma õiguste tõhusaks kaitsmiseks. Võimalus õigusnormidega tutvumiseks peab olema tagatud igäühele, sealhulgas kinnipeetavatele.²

Kinni peetava isiku õigus tutvuda kehtivate õigusaktide ning kohtulahenditega on kaitstud ka PS §-ga 44, mis näeb ette igäühe õiguse saada vabalt üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni. PS § 14 järgi on põhiõiguste järgimise kohustus pandud riigivõimule. Seega on arestimajal täidesaatva riigivõimu asutusena kohustus tagada, et kinnipeetaval oleks juurdepääs üldiseks kasutamiseks levitatavale informatsioonile, sh asjakohastele õigusaktidele.

Kinnipeetava õiguse vangistuse täideviimist reguleerivale informatsioonile kinnipeetava vastuvõtmisel ning vajadusel hiljemgi sätestab samuti Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee

---

² Vt RKKHo 31.05.2007, nr 3-3-1-20-07, p 9.

soovituse Rec(2006)2 Euroopa Vanglareeglistiku kohta³ (edaspidi ka Euroopa Vanglareeglistik) p 30.1 ning ÜRO kinnipeetavate kohtlemise miinimumnõuete⁴ p 35 jj.

Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee (CPT) rõhutas oma 2. üldaruandes, kui tähtis on politseil vahistatud kõigist tema õigustest selgesõnaliselt ja viivitamatult teavitada. Selle tagamiseks soovib CPT anda vahistatutele kohe pärast vahistamist dokument, kus on võimalikult ühemõtteliselt loetletud tema õigused. Vahistatu omakorda peaks andma allkirja selle kohta, et teda on tema õigustest teavitatud.⁵

ASke § 8 sätestab, et arestimajja vastuvõetud kinnipeetule tutvustatakse allkirja vastu talle arusaadavas keeles arestimaja sisekorraeeskirja ning antakse õiguste ja kohustuste kohta kirjalik teave.

ASke § 56, mis reguleerib kirja väljasaatmist, lõige 1 sätestab, et vajadusel selgitatakse kinnipeetule ametiasutuste kompetentsi.

Arestimaja sisekorraeeskirja seletuskiri märgib, et ASke §-ga 8 tagatakse ühelt poolt kinnipeetu teadlikkus tema kohustustest arestimajas viibimise vältel, teiselt poolt tutvustatakse talle tema õigusi, mis on vajalik kaitseõiguse realiseerumiseks. See tuleneb vangistusseaduse (VangS) § 14 lõikest 2, mis näeb ette, et kinnipeetavale selgitatakse tema õigusi ja kohustusi ning talle antakse kirjalik teave vangistuse täideviimist reguleerivate seaduste, vangla sisekorraeeskirjade ja kaebuste esitamise kohta.⁶

Tagamaks seda, et kinni peetaval isikul oleks täielik ülevaade oma õigustest ja ka kohustustest, tuleb ASke § 8 tõlgendada laiendavalt. Hoolimata sellest, et norm sätestab tutvustamiseks üksnes arestimaja sisekorraeeskirja, tuleb kinni peetavale isikule anda normi mõtte ja eesmärgi kohaselt ülevaatlik teave ka teistest õigusaktidest tulenevatest õigustest ja kohustustest, mis võivad omada isiku kinnipidamise seisukohalt tähtsust. Sellist lähenemist toetab ka ASke § 56 lg 1 ja eelnevalt märgitud arestimaja sisekorraeeskirja seletuskiri. Lisaks tuleneb laiema õiguste tutvustamise põhiseaduslik taust PS §-dest 13–15. Teisisõnu, arestimajas peaks olema kinnipeetavatele isikutele tutvumiseks/tutvustamiseks ülevaatlik õiguste ja kohustuste kataloog (ka enam levinud võõrkeeltes, nt vene ja inglise keeles), mis hõlmaks lisaks sisekorraeeskirjas sätestatule näiteks ka erinevaid kaebeõigusi (sh kaebeorganeid ja nende pädevus, kaebe-/ vaidemenetlust, kohtumenetlust jne).

Eelnevalt nimetatud kahe arestimaja sisekorraeeskirja normi koosmõjus on oluline, et kinni peetavale isikule antakse piisavalt aega õigusaktidega tutvumiseks ning et ta saaks vajalikul

---

³ Euroopas üldtunnustatud tingimused vanglatele sätestab Euroopa Vanglareeglistik. Viimase punkt 10.1 sätestab, et Euroopa Vanglareeglistikku kohaldatakse isikute suhtes, kellele kohus on määranud eelvangistuse või kellelt on võetud vabadus süüdistuse tagajärjel. Soovituse punkt 10.3 b) sätestab, et vanglareeglistikku kohaldatakse ka isikute suhtes, kellele kohus on määranud eelvangistuse või kellelt on võetud vabadus süüdistuse tagajärjel ning keda võidakse teatud põhjustel kinni pidada mujal. Paraku hoitakse pidevalt Eestis arestimajades lisaks arestialustele ka vahistatuid ja süüdimõistetuid. Seetõttu leian, et kõnealune soovitus on ka arestimajadele kohaldatav.

Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.coe.ee/?arc=&op=body&LaID=1&id=166&art=367&setlang=est>.

⁴ Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www2.ohchr.org/english/law/treatmentprisoners.htm>.

⁵ CPT 2. üldaruanne, p 36, kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-02.htm>.

⁶ Arestimaja sisekorraeeskirja seletuskiri lk 2. Kättesaadav arvutivõrgus: http://eoigus.just.ee/?act=6&subact=1&OTSIDOC_W=204174.

määral ülevaate oma õigustest ja kohustustest enne aresti, lühiajalise vangistuse või eelvangistuse kandmisele asumist.

Rõhutamist väärrib, et kui arestimajas viibiv isik ei ole teadlik oma kohustustest, siis võib sellele järgneda distsiplinaarkaristus. ASkE§ 79 lg 1 sätestab, et vangistusseaduse, arestimaja sisekorraeeskirja või muude õigusaktide nõuete süülise rikkumise eest võib kinnipeetule kohaldada distsiplinaarkaristusi.

Vältimaks kinni peetava isiku põhiõiguste ulatuslikku riivet põhjusel, et isik ei olnud teadlik oma kohustustest, on õigusaktide tutvustamise nõude korrektne täitmine eriti oluline. Kõnealuse nõude täitmine on vajalik viisil, et hilisemalt ei tekiks selle pinnalt kahtlusi, mis võivad viidata sellele, et arestimaja ei ole reaalsetel tegelikkuses kinni peetavale isikule tema õigusi ja kohustusi tutvustanud.

Kontrollkäigul selgus, et praktika Võru ja Valga arestimajas isikutele nende õiguste ja kohustuste teavitamise kohta on erinev ning õhku jääb kahtlus, et võib-olla ei ole õigustest ja kohustustest teavitamine olnud alati piisav. Õiguste ja kohustuste tutvustamise/dokumenteermise probleemi on õiguskantsler paraku täheldanud ka teistes prefektuurides.

Eeltoodust teeb õiguskantsler Lõuna Politseiprefektuurile soovitus pöörata enam rõhku kinnipeetavale sisuliselt tema õiguste tutvustamisele.

Politseiametile teeb õiguskantsler soovitus koostöös prefektuuridega töötada välja kinnipeetavatele lühipakett (mõne leheküljeline) tavakeelsete selgitustega tema õiguste ja kohustuste kohta, kus on muu hulgas viidatud ka erinevatele kaebeõigustele.

Lühipaketis peaksid olema kindlasti viited asjakohastele õigusnormidele, kust isik saaks vajaduse korral oma õigustest/kohustustest täieliku ülevaate ning lühipaketile peaks lisama juurde arestimaja sisekorraeeskirja.

Samuti teeb õiguskantsler Politseiametile ettepaneku, tõlkida arestimaja sisekorraeeskiri vähemalt vene ja inglise keelde ning varustada kõik prefektuuride kinnipidamiskohad kõnealuste tõlgetega.

(4.2) Kinnipeetu lähedaste teavitamine isiku asukohast

Võru arestimajas kontrollitud kinnipeetute isiklikest toimikutest nähtus, et üldjuhul puudus materjalides informatsioon kinnipeetu lähedaste teavitamise kohta isiku arestimajas viibimisest. Ühe vahistatu puhul siiski oli toimikus märge kohtumisest õega, millest järeldub, et lähedased olid konkreetse isiku kinnipidamisest ja arestimajas viibimisest teadlikud.

Valga arestimajas kontrollitud isiklikest toimikutest nähtus, et vahistatute puhul oli üldjuhul isiku kinnipidamise protokollis märge selle kohta, kas isik soovib oma lähedasi teavitada kinnipidamisest või mitte. Vaid ühe vahistatu puhul vastav info puudus.

Aresti kandvate isikute puhul oli Valga arestimajas lähedaste teavitamise dokumenteermine erinev. Väärteo kinnipidamisprotokolli alusel arestimajas viibivate isikute puhul oli protokollis vastav lahter lähedaste teavitamise kohta, mis oli ka korrektset täidetud, kuid need

isikud, kes tulid aresti kandma n-ö "vabadusest", nende kohta vormistatakse arestimajas teistsugune protokoll ning seal märget lähedaste teavitamise kohta ei ole.

Lähedaste teavitamise põhiseaduslik taust tuleneb PS § 21 lg 1 lausest 1. Viimane sätestab, et igapähele, kellelt on võetud vabadus, teatatakse viivitamatult talle arusaadavas keeles ja viisil vabaduse võtmise põhjus ja tema õigused ning antakse võimalus teatada vabaduse võtmisest oma lähedastele.

Lähedaste teavitamise küsimusele on rõhku pööranud ka CPT. Viimane peab eriti tähtsaks politsei kinnipeetud isikute kolme õigust: kinnipeetava õigust teavitada vahistamisest vabalt valitud kolmandat isikut (pereliige, sõber, konsulaat), õigust advokaadikaitsele ja õigust nõuda, et teda vaataks läbi tema valitud arst (lisaks politsei initsiatiivil väljakutsutud arsti läbivaatusele).⁷ Need on CPT arvates kolm peamist tagatist kinnipeetud isikute väärikoheldamise vastu, mida tuleks kohaldada kohe pärast vabaduse võtmist, hoolimata sellest, kuidas asjaomane õiguskord seda käsitleb (vahistamine, arest jne).⁸

Vahialuse õigus teavitada vahistamisest kolmandat isikut peaks põhimõtteliselt olema tagatud kohe pärast isiku vahistamist. CPT mõonab, et selle õiguse elluviimisel võib kohaldada teatud erandmeetmeid, kaitsmaks politseiuurimise seaduslikke huve. Need erandid peavad olema selgelt määratletud ja range ajalise piiranguga ning nende rakendamise peaksid kaasnema asjakohased tagatised (näiteks: viivitus vahistamise teatavakstegemisel tuleb kirjalikult fikseerida koos vastava põhjendusega ning selle rakendamiseks on nõutav asjaga mitteseotud politsei vanemohvitseri või prokuröri nõusolek).⁹

Lisaks CPT-le on ka ÜRO pidanud vajalikuks märkida, et kinni peetud isikutele tuleb tagada võimalus viivitamatult teavitada oma kinnipidamisest lähedasi.¹⁰

ASKE § 5 lg 3 sätestab, et arestimaja ametnik kontrollib, kas kinnipeetule on võimaldatud tema kinnipidamisest teatamine ühele tema poolt nimetatud lähedasele ning selle mitterealiseerumisel tagab teatamise, välja arvatud juhul kui seaduses on sätestatud teisiti. Andmed (lähedase nimi, telefoni number ja teatamise kellaeg) lisatakse kinnipeetu isikliku toimikusse.

Praktikas sõltub lähedaste teavitamise dokumenteerimine ja ka teavitamise korraldus sellest, millisel põhjusel isik arestimajas viibib. Sõltuvalt sellest, millises menetluses on isikult vabadus võetud, kehtib erinev lähedaste teavitamise fikseerimise kord.

Kui tegu on isiku kinnipidamisega kriminaalmenetluses, siis koostatakse isiku kinnipidamise kohta "Kahtlustatava kinnipidamise protokoll", juhindudes kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) §-st 218.

KrMS § 218 sätestab, et isiku kahtlustatavana kinnipidamise protokoll kantakse muu hulgas kahtlustatavale KrMS §-s 34 sätestatud õiguste ja kohustuste selgitamine ning kinnipeetu avaldused ja taotlused. KrMS § 217 lg 10 sätestab, et kahtlustatavana kinnipeetule antakse

---

⁷ Hiljem on see õigus sõnastatud järgmiselt: õigus arstiabile, sh arstlikule läbivaatusele, kui vahistatu seda soovib, mille teostab tema valitud arst (lisaks politsei initsiatiivil väljakutsutud arsti läbivaatusele).

⁸ CPT 2.üldaruanne, p 40, kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-02.htm>.

⁹ CPT 12.üldaruanne, p 43, kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-12.htm#police>.

¹⁰ ÜRO kinnipeetavate kohtlemise miinimumnõuded p 92, kättesaadav arvutivõrgus: <http://www2.ohchr.org/english/law/treatmentprisoners.htm>.

võimalus teatada kinnipidamisest oma valikul vähemalt ühele oma lähedasele menetleja kaudu, aga kui teavitamine kahjustaks kriminaalmenetlust, võib teatamise võimaldamisest prokuratuuri loal keelduda.

Lisaks kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud normile on justiitsminister kehtestatud 16.07.2008 määruse nr 39 "Kriminaalasja kohtueelse menetluse dokumentide näidisvormide kehtestamine", mille lisast nr 57 tuleneb kahtlustatava isiku kinnipidamise protokollil täpsem vormiline soovituslik regulatsioon.

Näidisvormist nähtub, et protokollis puudub eraldi punkt, kus oleks kirjas, kuivõrd isikule selgitatakse tema õigust teavitada lähedast enda kinnipidamisest ja oma asukohast. Protokollil plangil on jaotis "Kinnipeetu avaldused ja taotlused" (p 10), mille all on praktikas vahel tehtud märge, et isik palub teavitada tema kinnipidamisest lähedasele (abikaasale, emale vms).

Väärteomenetluse seadustiku (VTMS) § 46 lg 4 sätestab, et menetlusala isiku taotlusel tehakse tema asukoht teatavaks tema valikul vähemalt ühele isikule. Alaealise kinnipidamisest tuleb viivitamata teatada tema vanemale või eestkostjale või hooldajale ja sotsiaaltalitusele. VTMS § 51 lg 1 alusel on justiitsminister kehtestanud 16.06.2008 määrusega nr 38 vääртеoasja kohtuvälise menetluse dokumentide näidisvormid. Määruse lisa 9 järgi on näidisvormi protokollis olemas eraldi märge, et isikul on õigus teavitada oma lähedast, millele järgneb punktiirjoon, kuhu isik saab märkida, kas ja keda ta teavitada soovib.

Arestialuse puhul on võimalik, et isik ei ole menetluse ajaks kahtlustatavana kinni peetud ja ta tuleb aresti kandma vabadusest. Sellisel juhul koostatakse ASkE § 4 lg 3 kohaselt isiku arestimajja vastuvõtmisel isiku kinnipidamise protokoll. Sisekorraeskirjas ei ole protokollil sisu- ja vorminõudeid täpsustatud.

Kui kinni peetud isik (vahistatu või süüdimõistetetu) saabub arestimajja teisest kinnipidamiskohast (vangla või arestimajja), siis on vabaduse võtmisest teavitamise võimaldamise kohustus kinnipidamise teostajal. Ka ASkE § 5 lg 3 kohustab arestimajja kontrollima vaid seda, kas isik on oma kinnipidamisest saanud teavitada. See tähendab, et õigusaktidest ei tulene otsesõnu kohustust tagada isikule võimalus teavitada lähedasi ka oma ümberpaigutamisest teise kinnipidamiskohta. Hea halduse tavaga¹¹ koosmõjus võib tõlgendada ASkE § 5 lõige 3 viisil, et üks oluline põhimõte, mida kinnipeetu lähedaste teavitamisel tasuks järgida on kindlasti see, et kui isiku asukoht muutub, peab kinnipeetu soovil kindlasti toimuma uus lähedaste teavitamine, et lähedased oleksid teadlikud isiku asukohast.

Sarnaselt kinnipeetu õiguste ja kohustuste tutvustamisega on kinnipeetu lähedaste teavitamisega seonduv läbiv teema mitmes prefektuuris.

Eeltoodust tulenevalt teeb õiguskantsler Lõuna Politseiprefektuurile järgmised soovitused:

---

¹¹ RKPJKo 17.02.2003, nr 3-4-1-1-03, punktid 12 ja 16: "Kuigi PS § 14 on sõnastatud objektiivselt, tulenevad sellest sättest ka subjektiivsed õigused, sh üldine põhiõigus korraldusele ja menetlusele [...] Euroopa õigusruumis tunnustatud põhimõtete analüüs viib järeldusele, et PS-st tuleneb isiku õigus heale haldusele, mis on üks põhiõigustest."

- juurutada arestimajades praktika, mille kohaselt kinnipeetu soovil teavitatakse tema lähedasi isiku viibimisest arestimajas;
- dokumenteerida lähedaste teavitamine viisil, millest kajastuks ka see, keda teavitati, millal jne.

Õiguskantsler teeb ettepaneku Politseiametile koostöös prefektuuridega:

- välja töötada ja kehtestada kõikides prefektuurides kinnipeetu lähedaste teavitamise korraldus. Viimases tuleks ette näha muu hulgas ka see, kes kinnipeetu lähedasi teavitab ja kuidas teavitamine toimub (tasuta kiri, telefoni kasutamine vms);
- analüüsida kasutuses olevaid kinnipeetut puudutavaid protokollide vorme ning vajadusel kaasajastada neid viisil, et nendes oleks märke ka kinnipeetu lähedaste teavitamise kohta.

(4.3) Arestimajade kinnipidamistingimused

Kontrollkäigul selgus, et nii Võru kui ka Valga arestimaja on võrdlemisi amortiseerunud ning puudulikud olmetingimused piiravad osasid õigusaktides kinnipeetule ettenähtud õigusi.

Võru arestimajas oli näiteks kambris nr 6 (mõeldud alaealistele kinnipeetutele) aken klaasblokkidest, mille osad blokid olid varasemalt lõhutud ning hetkel kinnimüüritud. Taolisest aknast aga loomulik valgus läbi ei paistnud. Loomuliku valguse puudumist süvendab ka asjaolu, et arestimajas ei võimaldata kinnipeetutel viibida värskes õhus, kuna arestimajas ei ole jalutushoovi. Samuti puudusid kambris laud ja tool ning nt kainestuskambrites ja kambris nr 6 oli kinnipeetule jooginõuks plastpudel, kuigi viimases oli voodil ka puhas kruus.

Valga arestimajas on osaliselt tehtud parandustöid kinnipidamistingimuste osas, näiteks puhastatud ja värvitud kambrite seinu. Samas on kambrid umbsed, puuduvad aknad, osaliselt arestimaja sisekorraeeskirjas ettenähtud mööbel ning arestimaja ei taga kinnipeetutele jalutusvõimalust. Seega, sarnaselt Võru arestimajale, puudub kinnipeetutel võimalus näha loomulikku valgust.

Lisaks jalutushoovi puudumisele mõlemas arestimaja on ühiseks probleemiks ka tervishoiuteenuste osutamine. Nimelt ei ole arestimajades tervishoiutöötajat ning kinnipeetavatele osutab vajadusel arstiabi kiirabi.

Kinnipidamiskohtades kinni peetud isikute inimväärkuse austamise nõue tuleneb eelkõige Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklist 3 ja PS §-st 18. Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika¹² kohaselt koheldakse kinnipeetavat inimväärkust alandavalt siis,

---

¹² Nt EIÕK 08.11.2005 otsus asjas *Alver vs. Eesti Vabariik*; 18.11.2008 otsus asjas *Savenkovas v. Leedu*, p 78-79: "The Court further recalls that, according to its case-law, ill-treatment must attain a minimum level of severity if it is to fall within the scope of Article 3 of the Convention. The assessment of this minimum level of severity is relative; it depends on all the circumstances of the case, such as the duration of the treatment, its physical and mental effects and, in some cases, the sex, age and state of health of the victim. Furthermore, in considering whether treatment is "degrading" within the meaning of Article 3, the Court will have regard to whether its object is to humiliate and debase the person concerned and whether, as far as the consequences are concerned, it adversely affected his or her personality in a manner incompatible with Article 3. Even the absence of such a purpose cannot conclusively rule out a finding of a violation of Article 3 [...]. The Court has consistently stressed that a breach of Article 3 of the Convention would generally involve suffering and humiliation beyond that which are inevitably connected with a given form of legitimate treatment or punishment. Measures depriving a person of his or her liberty may often involve such elements. Thus, under this provision,

kui põhjustatud kannatused ja alandus ületavad sellise taseme, mida seostatakse tavaliselt seadusliku ravi või karistusega.¹³ Kinnipidamistingimused peavad olema sellised, mis tagaksid kinni peetud isiku tervise ja heaolu säilimise. Seejuures tuleb kinnipidamistingimuste hindamisel ennekõike arvesse võtta asjaolude koosmõju, nt kambrite sisustus, hügieenilisus ja isiku kinnipidamiskohta paigutamise kestus. Olulised võivad olla ka kinni peetud isiku sugu, vanus ja tervislik seisund. Seejuures ei oma tähtsust ametivõimude tegevuse eesmärk, s.t asjaolu, et ametivõimudel ei ole olnud eesmärki isikut alandavalt kohelda. Eesmärgi puudumine ei välista riigipoolset Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni art 3 rikkumist.

Euroopa Vanglareeglistikus preambulis on toonitatud, et vabaduskaotusliku karistuse kohaldamine ja kinnipeetavate kohtlemine eeldab julgeolekuabinõude ja distsipliiniga arvestamist, kuid samal ajal tuleb tagada vanglas tingimused, mis ei riiva inimväärikust. Euroopa Vanglareeglistiku punkti 18.1 kohaselt tuleb kinnipeetava majutamisel austada tema inimväärikust, tagada võimalikul määral tema privaatsus, tervishoiu ja hügieeninõuete järgmine, ventilatsioon, valgustus ja küte. Punkt 4 rõhutab, et rahaliste vahendite puudumine ei õigusta selliseid vanglatingimusi, millega rikutakse kinnipeetavate inimõigusi.¹⁴

Ka Riigikohus on rõhutanud, et inimväärikus on kõigi isiku põhiõiguste alus ning põhiõiguste ja -vabaduste kaitse eesmärk. Inimväärika kohtlemise nõue laieneb ka kinnipeetavatele.¹⁵

Eesti õiguses sisalduvad olulisemad nõuded arestimaja kinnipidamistingimustele vangistusseaduses ja arestimaja sisekorraeeskirjast, millest mitmeid kõnealused arestimajad ei suuda piisavalt täita.

Eelnevast tulenevalt tõdeb õiguskantsler, et Võru ja Valga arestimajas on piisavalt arenguruumi olme- ja kinnipidamistingimuste parandamiseks, mis tagaks ka kinnipeetute inimväärikuse suurema austamise. Samas on mõistetav, et arestimajade kinnipidamistingimuste materiaalne kaasajastamine on kulukas ning riigi tänast majanduslikku olukorda arvestades äärmiselt keeruline. Tuleb nõustuda Riigikohtuga, kes on märkinud, et kinnipidamise ja vangistuse tingimused sõltuvad muu hulgas ka riigi majanduslikest võimalustest, kuid kolleegiumi arvates saab õigusvaidlustes majanduslike võimalusi arvestada kaalumisruumi olemasolul. Majanduslike faktoritega ei saa õiguslikult põhjendada seaduses imperatiivselt sätestatud normide järgimata jätmist. Hoone ehituslikust eripärast tuleneda võiv akende puudumine kambri, jalutushoovi või raamatukogu puudumine on küll objektiivsed asjaolud, kuid need ei välista, et sellistes tingimustes isiku kinnipidamine on õigusvastane.¹⁶

Üheks leevenduseks puudulikele kinnipidamistingimustele oleks piirata kõnealustes arestimajades kinnipeetute viibimise aega. Eelkõige on see võimalik vahistatute puhul. Kontrollkäigul selgus, et Võru arestimajas on vahistatu viibinud kõige pikemalt 29.01.2009–1.08.2009.

---

the State must ensure that a person is detained in conditions which are compatible with respect for human dignity, that the manner and method of the execution of the measure do not subject the individual to distress or hardship of an intensity exceeding the unavoidable level of suffering inherent in detention and that, given the practical demands of imprisonment, the prisoner's health and well-being are adequately secured."

¹³ Analoogselt nt RKKHm 06.09.2007, nr 3-3-1-40-07, p 12: "Kinnipeetavad peavad vangla julgeoleku huvides taluma nii eesmärgipäraseid läbiotsimisi kui ka nende tavapäraseid tagajärgi."

¹⁴ Kätesaadav arvutivõrgus: <http://www.coe.ee/?arc=&op=body&LaID=1&id=166&art=367&setlang=est>

¹⁵ RKKHo 22.03.2006, nr 3-3-1-2-06, p 10.

¹⁶ RKKHo 10.09.2009, nr 3-3-1-24-09, p 9

Valga arestimaja puhul selgus kontrollimisel, et vahistatud viibivad seal üldjuhul mõnevõrra lühemat aega kui Võru arestimajas. Kõige pikem vahistatu viibimise aeg Valga arestimajas oli käesoleval aastal 30.03–29.09.

Varasema kokkuvõtteks märgib õiguskantsler, et isikute pikaajaline hoidmine Võru ja Valga arestimaja tingimustes võib kujutada inimväärikuse riivet ning arvestades riigi majanduslikke võimalusi ja kumulatiivset arestimajade tingimuste toimet, peab riik tegema kõik endast oleneva, et kinni peetule oleks tagatud kõik õigusaktides ettenähtud õigused.

Seetõttu teeb õiguskantsler ettepaneku Lõuna Politseiprefektuurile hoida vahistatud isikuid ja arestialuseid Võru ja Valga arestimajas võimalikult lühikest aega ning paigutada pikemaajalise kinnipidamise vajaduse korral arestialused sama prefektuuri piires parematesse tingimustesse ja vahistatud eelkõige vanglasse. Viimase teostamiseks palub õiguskantsler koostada prefektuuril koostöös Tartu Vanglaga sellekohase selge plaani.

(5) Kokkuvõtteks

Kontrollkäigu tulemusel teeb õiguskantsler isikute põhiõiguste tagamiseks kaheksa soovitus Lõuna Politseiprefektuurile ja Politseiametile. Soovitude täitmise osas teostab õiguskantsler järelkontrolli 6 kuu möödudes soovitude tegemisest.